

Zengindik Ama Halkın Yediğinden Fazla Yiyemez, Giydiğinden Fazla Giyemezdik!

Bu Bandırma'dan bir insanlık öyküsü... Unuttuğumuz, unuttuğumuz için de zenginleştikçe ruhumuzu fakirleştiren... Erozyonun büyüğü bu işte! Ruhu bitince insanın, onu besleyen Toprak Ana'yı da bitiriyor ruhsuzca! Bandırma'nın en zengin ailelerinden birine mensup Hayrettin Karaca'nın anıları, koşa koşa sona giden bir dünyaya çözüm getirecek bilgeliği barındırıyor içinde...

“Zengindik biz ama halkın yediğinden fazla yiyemez, giydiğinden fazla giyemezdik. Çünkü param var ama fazlasını almaya hakkım yok! Çocukluğum boyunca yalın ayak dolaştım. Çünkü mahalledeki diğer çocukların ayakkabıları yoktu. Bayramlarda giydim bir tek, onlar da giyiyor diye... Ama akşamı zor ederdim. Çünkü ayakkabılar ısırırdı, altı nasır dolu ayaklarımı... Komşu anneye her gün yemek götürürdüm ama kimse bilmezdi. İşte kültür bu, zenginlik bu, dünyayı kurtaracak olan da bu...”

Fotoğraf: Burak KARA

Bayramda ‘tatlı yiyelim tatlı konuşalım’ istedim... Zaten öğrenmiştim ki, kilolarca dondurma verseniz, tatlı tatlı yiyecek. Yalova’daki Türkiye’nin ilk özel arboretumundaki ağaçlarla sarmalanmış o güzelim eve giderken yanımızda 1 kilo dondurma da vardı. Sebebi ziyaretimiz TEMA’yı, aslında geleceğimizi konuşmaktı. Küresel iklim krizini, Anadolu’daki çölleşmeyi... Ama dedik ya elimizde dondurma tatlı yiyeceğiz, tatlı konuşacağız. Önce dondurmaya tatlandırdık ki ağızımızı, bugünün acı gerçekleri biraz kolay yutulur olsun! Yetmedi, bayram ya, geleceğimizi konuşmak yerine tatlı geçmişini konuşuyor bulduk kendimizi. Hem de tam altı saat! Geçmiş bayramları, geleneklerimizi, unuttuğumuz insanîyetimizi bir de ondan dinledik. 90 yıllık bir hikâyeye olunca anlatılan, tabii ki sürer altı saat... Üstelik de anlatan, bir meddah kadar ustalıkla konuşan, her şeyini toprağa adayacak kadar bilge bir insan olunca; bir asra 10 kala, bir yaşayan tarih Hayrettin Karaca ile yaptığımız sohbet, sanki kaybedilmiş güzel günlere bir zaman yolculuğu gibiydi. Gönül ister ki kaybedilmiş değil, sadece unutulmuş olsun ve biz tekrar hatırlayabilelim tıpkı onun gibi...

Karnı aç olanı doyurabilirsiniz ama gözü aç olan doymuyor!

Geçmiş bayramlardan, ta 1920’lerden başladı anlatmaya... Bandırma’da, babasının kurduğu konfeksiyon imalathanesindeki günlere gittik. Bandırma’nın zenginlerinden bir çocuk geldi, ayakkabısız, yalın ayak dolaşmaktan nasır tutmuş küçük ayakları! Yoksulluk değil sebep, hani şimdi ağızlara sakız, içi boş ‘empati’nin bu topraktaki dili; insanîyet! Eğer yoksa Bandırmalı çocukların ayağında ayakkabı, en zengin çocuğu da yalın ayak gezmeli! Hiç gocunmamış, hatta öyle bir alışmış ki, her çocuk gibi sadece bayramlarda giydiğinde ayakkabıyı, ne hissettiğini çocukça tekrarlıyor; “Ayağımı ısıırırdı ayakkabı, nasırlar yüzünden! Akşamı zor ederdim...”

Sözleri bilgece geliyorsa size duyduğunuzda, bilin ki bu çocukluktan öğrendiklerinden, annesinden, babasından, ninesinden, dedesinden, komşularından! O mahalledeki yoksul komşu anneye, Allah’ın her günü gizleye gizleye götürdüğü yemekleri taşırken ve geri gelirken, boş dönmez diye o kaba konan tek bir yumurtayı getirirken eve, bazen sadece iki eriği, öğrenilmiş bir bilgelik bu.

İşte bunu yaşamadan çıktı mı ağızınızdan, “Komşusu aç yatanın yediği helal değildir” sözü, pek bir sakil duruyor. Bugün davul çalar gibi bağıra çağıra verilen yardımları, şatafatlı otel iftarlarını yapanların ağızından çıkanlar gibi! Oysa

Hayrettin Karaca'nın ağızına pek yakışıyor, devamındaki sözleri de; "Bu dünyanın yarısının karnı aç, yarısının gözü aç!" Hâlâ son nefesini vermek üzereyken bile bizi doyuran Toprak Ana'ya olan sevgisi de bu yüzden. Onu öldürenlere açtığı savaş da... "Karnı aç olanı doyurabilirsiniz, ama gözü aç olan doymuyor" derken kastettiği global şirketlerin kâr hırsı aslında...

O yel değirmenlerine karşı duran bir Anadolu bilgisi, 'giderayak' çocukluğunun güzel günlerini göstermek için tüm çabası. Zor mu, belki! İmkansız mı, ona göre hayır. Yüzünden eksilmeyen gülümsemesiyle acı tespitleri yapması bundan. Bir sözünü daha söyleyelim, bu alemin halini anlatan; "Doğada insanlar, bitkiler ve hayvanlar bir arada yaşıyor. Bu dünyayı onlarla paylaşıyoruz. Kuşlarla, böceklerle, ağaçlarla, otlarla... Benim ortağım onlar... Aslında biz onlara bağımlıyız. Dünyadan insanı alın, hiçbir şey değişmez, hatta güllük gülistanlık olur her şey. Doğa sağlıklı olmazsa insan yaşayamaz, yok olur. Ama katlediliyor hırs uğruna... Daha fazla kâr için, daha fazla üretmek için, acımasızca tüketiyoruz dünyayı... Tek bir yolu var bu hazin sona gidişi önlemenin, ihtiyacımız kadar tüketmek. Yaşamak için yaşatmaktan başka bir yolumuz yok!"

O bu toprakların bilgeliğine güveniyor. "Dünyayı Anadolu kültürü kurtaracak" derken kalpten geliyor sesi... "Nedir bu Anadolu kültürü, nasıl bir mucize ki dünyayı kurtaracak?" diye mi soruyorsunuz? Söyleşiyi okuyun... Küçük Hayrettin'e yoksul komşuya yemek götürmesi için çıkını verirken annesinin fısıltısına kulak kesilin! Taş olsa anlar!

Çocukken ağır kekemeydim hayattaki başarımın sırrı bu!

- En başından başlayalım mı konuşmaya, çocukluğunuzdan?

Benim ninelerim, dedelerim Kırım'dan gelmişler. Benim doğumum 4 Nisan 1922, Bandırma... Yunan gelmiş, yakmış Bandırma'yı... İskelede, Haydar Çavuş Camii'ne toplamış erkekleri ve bombalayıp öldürmüştü hepsini. Babam köye kaçarak kurtulmuş. Averof Zırhlısı bombardıman ederken Bandırma'yı ben 6 aylıkmışım... Anacığım beni çamaşır kazanının altına koymuş, öyle kurtarmış. "Yunan zalimi, Yunan yangını" diye diye büyüdüm ben... Ama bugün için örnek alacağımız bir şey var o günlerden... Yunan komutanı ezanı yasaklatmış. Osman Amcam 9 yaşında, Hafız-ı Kuran, sesi de çok güzel. Ahali, "Çocuğu çıkaralım,

ezanı o okusun, ona dokunmazlar” demiş. Amcam ezanı okumuş. Yunan, amcamı minareden indirmiş, döve döve öldürmüş, caminin önüne bırakıp gitmiş. Bizimkiler gelmiş, çocuğun ölüsünü götürelim diye, bakmışlar nefes alıyor... Amcamın hayatı böyle kurtuldu. Ama ölünceye kadar da sakat kaldı. Şimdi bugünlere soruyorum... Atatürk var ya Atatürk, tanıyor musun sen onu? Ona karşı gelenler var ya, onu hakir görenler... Kimmiş efendim Atatürk, Çanakkale’de zafer mi kazanmış, öyle bir şey yokmuş! Kurtuluş Savaşı mı yapmış? Yok canım, çetelerle savaşmış! Bunları diyenler var ya... İşte o olmasaydı bugün onlar şans eseri belki hayattaydı haberin olsun. Şans eseri! Şimdi gelelim benim çocukluğuma... 4 kardeşlik. En büyükleri benim. 3,5 yaşında kekeme oluyorum.

- Sebebi belli mi?

Değil. Ama ağır bir kekeme. Onun için halkın arasına giremiyordum... Köylere giderdim hep. Ne yapılırsa, harman dövülür, buğday yıkanır, mısır kırılır, hep “Ben de, ben de!” derdim çocuklukta... Çünkü hiç olmazsa orada kendimi ispat edebiliyordum. “Kekemeyim ama ben yaparım” diyordum. Mesela derede buğday yıkanacak değil mi? Yere bir hasır üzerine beyaz örtü serilir... Seledeki buğday, bir su, iki su, üç su yıkanır, tertemiz olur. Sonra onu kurusun diye örtünün üzerine döker, yayarlar. Birinin onu beklemesi lazım, çünkü kuşlar var, tavuklar var. “Ben, ben, ben bekleyeceğim!” derim. Evladım nasıl bekleyeceksin? Beklerim. 5 saat, 6 saat otururum, buğday kurur, toplanır, ondan sonra kalkarım... Hırs işte... Yani o kekemelik bu hayattaki başarıyı vermiş gibi geliyor bana.

- Peki ya okulda zor olmadı mı bu kekemelik?

Olmaz mı? İlkokula başladım. Gene kekemeyim. Bu yüzden beni oyuna almıyorlar. “Keke, keke!” diye alay ediyorlar. Ama mahallede kabul etmişler, oyunları beraber oynuyoruz. Saklambaç oynuyoruz, birdirbir oynuyoruz, orada konuşmaya ihtiyaç yok. Konuşma olunca fena! Bu yüzden ben başladım okulda kızların saçını çekmeye... Çünkü kendimi ispat etmek zorundayım. Çekiyorum saçlarını kızların, canlarını yakıyorum. Sonunda kızlar beni, o vakit biz muallime diyorduk, öğretmene şikayet etmişler. İşte o Zehra öğretmen benim hayatımı değiştiren insandır. “Hayrettin gel evladım bakayım” dedi, gittim. “Uzat ellerini” dedi, uzattım... “Eyvah! Cetvelle dövecek beni” dedim. Ama o “Aaa arkadaşlar, bu ellere bakın ne kadar güzel. Yaramazlık yapabilir mi?” dedi. Bir daha yaramazlık yapamadım. Çünkü beni himayesine almış birine karşı gelemezdim.

- Kaç yaşındasınız o zaman?

8-9 yaşlarında... Latin harflerinin ilk senesi, 1929... Zehra Öğretmen tahtaya yazıyor: Ali topu tut. Sonra "Söyle bakayım Mustafa" diyor, o bilemiyor. "Sen söyle Zeynep" diyor, o biliyor. Onu siliyor, başka bir şey yazıyor. Yine sırayla herkese soruyor. Bana sıra geliyor, ben de kekemeyim, ne yapıyor biliyor musun? Evvela tahtaya çağırmadığı üç çocuğu çağırıyor. Sonra "Hayrettin sen de gel" diyor. 4 kişi oluyoruz. Hep böyle ama, bu bir kere değil. Benden önce bir öğrenciye "Top yaz" diyor, o yazıyor. Bana "Kitap yaz" diyor, yazıyorum. Kekemeyim diye çocuklar arasında beni böyle koruyor... Tahtaya yazdığını okutmuyor, yazdırıyor. Sonra beni oyunlara almıyor ya çocuklar, büyük teneffüste iniyor bizimle beraber bahçeye, "Haydi çocuklar gelin birdirbir oynayalım" diyor. Beni de koyuyor araya...

- Peki nasıl geçti bu kekemelik?

Bir gün bir baktım, ben şarkı söylüyorum ama kekelemiyorum. İlkokulun son sınıfındaydım, bunu öğrendiğimde... A-a-a-ahmet demiyorum, Ahhmet diyorum, tamam bitti. Ben kekeme değilim. Şarkı söyler gibi ilk heceleri uzata uzata konuşmaya başladım böyle. O bana güven verdi. Başladım, "Muallime hanım ben de söyleyebilir miyim?" demeye... Böyle böyle kurtuldum kekemelikten. Dönelim yine çocukluğa... Biz 4 kardeşiz dedim ya, en küçüğümüz daha doğmamış. Ben 5,5-6 yaşındayım. Benden sonra iki küçük daha var. Anacığım sabahleyin bizi doyurur, bana "Haydi evladım ayağımın altında dolaşma, git oyna" der. Ama ayakkabı giydirmez. Neden biliyor musun? Mahalledeki çocukların hepsinin ayakkabısı yok, onun için...

- Ne büyüklük...

Kültür bu işte... Zengin olmak bu işte... Bayramda bile eğer mahalle çocuklarına da alındıysa giyerdim ama akşamı zor bulurdum. Çünkü ayakkabılar ısırırdı ayaklarımı. Nasır bağlamış altları, dolu... Ben daha sabaha kadar anlatırım bu kültürü sana...

- Anlatın, dinlerim...

Ninem, imalathane deniyordu o vakit, fabrikada çalışıyor. Çünkü kadınlar, kızlar ninem için geliyor. Her gün evde iki kazan yemek pişiriyor anacığım, öğlene doğru 4 çırak geliyor. Alıyorlar kazanları, fabrikaya götürüyorlar. Fabrikada yemekhane diye bir yer yok. Makinelerin arasına hasırlar seriliyor. Kora diyoruz, 30 santim yüksekliğinde sofralar bunlar. Üzerine bir örtü, ortaya çanaklar... Kepçe kepçe çanağa dolduruluyor yemekler. Herkes kaşığı evden getiriyor, tahta kaşık... Babam yazıhanede otururken, "Bana da bir tabağa koyup getirin"

demiyor! Bakıyor, o gün nerede boş yer varsa oraya gidip oturuyor. Patron olmuş ama bir üstünlüğü yok! Her bayram önce bu 60-70 çalışanı ve çocuklarını giydiriyor... Bu bir kültür değil mi? İşte ben bunu gördüm, yaşadım.

- Ne güzel şeyler anlatıyorsunuz...

Annem beni çağırır, “Avucunu aç Hayrettin” der. İki avucumu açarım, yan yana bitiştiririm. Üzerine bir havlu koyar, onun üzerine de sıcak bir kaptaki yemek. Biz ‘kuşhane’ derdik o kaba. Kulplu, üzerinde kapağı var. Bilirim komşu anneye gidecek o. Komşu annenin evi ile aramızda bir çayırılık var. Komşu annenin odununu kim alır, gazını kim alır kimse bilmez. İşte kültür bu... Ben o kuşhaneyi komşu anneye götüreceğim değil mi? Annem bana “Al bunu Hayrettin komşu anneye götür” demez. Ne der biliyor musun? Kulağıma fısıldar gibi, “Komşu anneye götür” der. “Duydun mu?” diye sorar. “Duydum, duydum” derim ben de onun gibi fısıldar gibi bir sesle...

- Çok şükür ki benim annem babam da böyle. Ama bakıyorum da çoğumuz o kadar uzaklaştık ki bu kültürden...

İşte bu kültür yaşatacak bu dünyayı... Sonra annem “Git kuşhaneyi al” der bana... Giderim, kapıda kilit yok öyle, girerim içeri, “Aaa sen mi geldin evladım?” der komşu anne, gider kuşhaneyi getirir. Kapağını açar, içinde bir tane yumurta var. “Söyle annene sana yedirsin, taze, folluktan aldım” der.

- Boş göndermez yani...

Tabii... Gidersin bazen iki tane koca erik olur. “İkisini de yeme. Biri kardeşinin, biri senin” der. “İyi de komşu anne, bütün evlerde kümes var, bizde de yumurta var” demem. Çünkü o kap boş gönderilmez, bilirim. Akşam olur yer sofrası kurulur, otururuz. Annem babama der ki, “Halil, senin oğlun bugün ne yaptı biliyor musun?” Ne yaptı? “Komşu anneye kuşhane götürdü.” Babam, “Paşa oğlum, arslan oğlum gel” der, alır dizine oturtur beni. Saçlarımı okşar, “Aferin oğluma” der, göklere çıkarır beni. İşte kültür bu, zenginlik bu, dünyayı kurtaracak olan da bu...

YARIN: 13’ünde aşık oldu... Sesini bile duymadan 19’unda evlendi...